

rární díla? Nemohou získat „mimoděchnou“, „bezděchnou“ estetickou funkci jen jako slovesný útvar? Konečně je tu problém daný tím, že rozsah divadla je širší než dramatického umění a nějaká divadelní koncepce může ovlivnit povahu dramatického textu do té míry, že ho (text) to sblíží s literaturou (to samozřejmě nevylučuje, že by zrod takové divadelní koncepce nemusel být ovlivněn literaturou).

Zich se však ve svém díle nezabývá především a pouze dramatickým textem, ale klade si za úkol popsat to, čemu říká „dramatické umění“ a co již je výrazem divadelním; proto se nesoustřeďuje na text v celé šíři problémů s ním spojených. Autorem, který věnoval některé své práce výhradně dramatickému textu, přičemž – a to je zde pro nás podstatné – v některých bodech vycházel z kritiky Zicha, byl Jiří Veltruský. O dramatu pojednává hlavně ve dvou pracích – Dramatický text jako součást divadla a Drama jako básnické dílo¹²).

První práce se dotknu jen letmo, protože se chci jednak pro souvislost s O. Zichem, jednak pro povahu problému, soustředit na studii druhou¹³). V úvaze Dramatický text jako součást divadla se Veltruský snažil prokázat, že prostředky dramatického textu v mnohém předurčují divadelní strukturu: „I když není vždy přesně a jednoznačně předurčeno konkrétní utváření každé složky, její celkový význam a postavení ve struktuře jsou předurčeny vždy.“ Ukazuje, jak textu inherentní zvukové hodnoty ovlivňují hlasový projev herce, jakým způsobem jsou „vyplňovány“ mezery vzniklé odstraněním poznámek, jaký je vzájemný vztah poznámek a přímé řeči; ústředním problémem je mu vztah textu a herecké postavy jako dvou elementárních sémiotických systémů („znakový systém herectví“ a „znakový systém jazykových reprezentovaných dramatem“) celistvého divadelního znaku. Veltruského studie přinesla řadu nových poznatků, avšak radikální (či alespoň takto pochopená) teze o „*předurčenosti*“ vyvolala – a to nejen na základě zkušeností divadelních avantgard – námitky¹⁴). Je zajímavé, že Veltruského studie vyšla nedlouho po období rozsáhlých pokusů o hledání nového divadelního

výrazu a snahách o formulaci divadelnosti jako specifického uměleckého tvaru¹⁵). Myslím, že Veltruský ve zmíněné práci přecenil hodnotu poznámek a podcenil významové možnosti kinesických a paralingvistických (a ostatně i proxemických) prostředků, které – zvláště v herecké tvorbě – mohou podstatně přesahovat „směrnice“ textu; teze o „celkovém významu“, jenž nabízí text, není dostatečnou podmínkou, jelikož vychází z korespondence významové a ne znakové, a je vzhledem k důležitosti znakové stránky herecké tvorby příliš všeobecná. Kromě toho musí teoretická úvaha mít na zřeteli historicky proměnlivou, nejistou a leckdy ambivalentní povahu dramatických poznámek (pokud jsou vůbec v textu přítomny) a při řešení vztahu dramatický text-divadelní realizace vzít v úvahu též prostředkující význam tzv. režijní knihy. Na druhé straně je třeba vidět, že Veltruský poukázal – zvláště při analýzách přímé řeči – na různé významové rysy textu (např. u zvukových hodnot řeči, globálního významu textu ad.), které musí každá divadelní interpretace, jestliže text přijme bez zásahů, v dané podobě, pozorně sledovat¹⁶).

Práce Drama jako básnické dílo nám dovolí navázat na otevřený problém Zichovy interpretace dramatického textu. Veltruského studie je v literární vědě svým způsobem ojedinelá – jak teoretickým pojetím, tak zpracováním (i výběrem) problémů, které řeší. Snaží se dokázat to, s čím literární věda (a především historie) mlčky pracují, co však není zdaleka jednoznačné – totiž že drama je světytým literárním dílem.

Pojem „drama“ je ve zmíněné práci použit k označení literárního druhu. Veltruský vychází z klasického členění na lyriku, epiku a drama s tím, že se chce soustředit na prokázání toho, že drama je *integrálně* básnickým dílem. Vůči lyrice a epice je drama zřetelně ohraničeno¹⁷). Ovšem stejně jako u ostatních druhů je i u dramatu výhradním materiálem jazyk; druhy básnické se liší pouze „různou organizací *této*ž materiálu, totiž jazyka“. Veltruský tvrdí, že „*všchna* dramata – nejen dramata „nižší“ – jsou čtena jako básnická díla lyrická a epická¹⁸). Moderní teorie básnictví podle něj ukázala,